



یادداشت



از ابتدای شکل‌گیری کتابخانه‌ها، اعم از کتابخانه‌های الواح گلی و تومارهای پاپیروسی و کتابهای پوستی و بعدها کتابخانه‌های با مجموعه‌های نسخ خطی و چاپی و تا اواخر قرن نوزدهم میلادی، کتابداری عمدتاً به عنوان **حافظ و نگاهبان** کتابها مدنظر قرار می‌گرفت. اگر چه از ابتدای این روند، اغلب افرادی با نفوذ و صاحب منصب و بعضاً علما و دانشمندان در کتابخانه‌ها مشغول کار بودند ولی هیچ‌گاه به عنوان یک حرفه یا علم مثل علم و حرفه طبابت یا کیمیاگری و سایر حرف به کتابدار و کتابداری توجه نمی‌شد. اما از اواخر قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم میلادی با توجه به گسترش آموزش و حرکت‌های اجتماعی در زمینه‌های مختلف، کتابداری نیز دچار تحول گشت و دیدگاه نگاهبانی و حفاظت از منابع از این حوزه کنار گذاشته شد و به تدریج کتابداری راه خود را به منزله یک علم هموار ساخت. این روند از حدود ۶۰ سال پیش نیز در ایران شروع گردید و تاکنون به فعالیت‌های خود برای تربیت کتابداران آموزش دیده و حرفه‌ای ادامه داده است. اما شرایط کنونی این حوزه از نظر حرفه‌ای در کشور ما چگونه است؟ برای تحلیل و بررسی این موقعیت ابتدا لازم است تا تعریفی از اصطلاح "حرفه" ارائه گردد تا بتوان با تطبیق آن با شرایط کنونی کتابداری ایران متوجه شویم که آیا این حوزه به عنوان یک حرفه از شأن و مقام و منزلت اجتماعی برخوردار است یا نه.

بر طبق تعریف "حرفه عبارت است از شغلی که نیازمند آموزش مستمر تخصصی ذهنی است که فرد را قادر می‌سازد تا خدمات خاصی را ارائه کند. در حال حاضر اصطلاح حرفه مشاغلی را شامل می‌شود که اعضای آن عمدتاً درگیر فعالیت‌های خدماتی هستند تا فعالیت در تولید و توزیع کالاها. به طور ساده و موجز حرفه عبارت است از استعداد و

توانایی‌هایی که ناشی از آموزش‌های نظری و عملی است." مهم‌ترین و اساسی‌ترین مؤلفه‌های تشکیل دهنده یک حرفه عبارتند از:

- ۱- وجود آموزش‌های رسمی دانشگاهی و غیردانشگاهی که مبانی نظری و عملی آن حرفه را ارائه می‌کنند.
 - ۲- وجود انجمن‌های علمی و صنفی در سطح محلی، ملی و بین‌المللی که بتوانند استانداردهای عملی و شرایط ورود به حرفه را تدوین نمایند.
 - ۳- ضرورت کسب مجوز و تأییدیه‌های رسمی دانشگاهی و غیردانشگاهی برای ورود افراد جدید به حرفه.
 - ۴- داشتن اصول اخلاقی مدون برای تنظیم روابط بین افراد حرفه‌ای و استفاده‌کنندگان از خدمات آنها و بین خود افراد شاغل در آن حرفه.
- همانطور که قبلاً نیز ذکر شد حدود ۶۰ سال است که به نوعی آموزش‌های کتابداری در قالب آموزش‌های دانشگاهی و غیردانشگاهی در ایران ارائه می‌شود و در حال حاضر بیش از ۲۰ دانشگاه و مرکز آموزش عالی دولتی علوم کتابداری را در مقاطع کاردانی تا کارشناسی ارشد ارائه می‌کنند. دانشگاه آزاد اسلامی نیز در مقاطع کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری نیز علوم کتابداری را ارائه می‌کند. بنابراین کتابداری ایران اولین شرط اساسی برای مقبولیت یک حرفه را داراست. بدین معنا که در ایران برای کسب مهارت‌های نظری و عملی کتابداری طی دوره‌های آموزشی رسمی ضروری است.
- با وجود این که در حال حاضر انجمن کتابداری علوم پزشکی ایران (کاپا) به فعالیت‌های کم و بیش خود ادامه می‌دهد ولی وجود انجمنی فراگیر و کارآمد که تمامی کتابداران ایران را تحت پوشش قرار دهد ضرورتی انکارناپذیر برای این حوزه است. به دلیل این **خلأ اساسی** حدود دو دهه است که



حرفه کتابداری از درون و برون دچار آسیب‌های فراوانی شده است.

اما شرط سوم که در آن تصریح می‌شود برای ورود به حوزه کتابداری کسب مجوز و تأییدیه‌ها از نهادهای ذیربط ضرورت دارد، باید اذعان داشت که بخشی از این شرط یعنی داشتن مدرک تحصیلی تا حدودی توسط کتابخانه‌های دولتی و غیردولتی در اولویت قرار دارد، ولی به دلیل نبودن یک انجمن علمی یا صنفی کارآمد و پر قدرت که بتواند ورود افراد غیر کتابدار را به این حوزه کنترل و هدایت نماید در حال حاضر شاهد هستیم که علیرغم سرمایه‌گذاری در امر آموزش‌های دانشگاهی بیش از پنجاه درصد از شاغلین کتابخانه‌های ایران به ویژه کتابخانه‌های دانشگاهی و اختصاصی و در مقاطع تحصیلی لیسانس و بالاتر را افراد فارغ‌التحصیل رشته‌های دیگر تشکیل می‌دهند. اگر کتابداری و کتابداران همانند دیگر حرف مثل پزشکی و مهندسی با ایجاد جوامعی حرفه‌ای مثل نظام پزشکی یا نظام مهندسی سعی می‌کردند به صورتی مدون مشکل حرفه‌ای و شغلی فارغ‌التحصیلان این رشته را سروسامان دهند این همه سرمایه‌گذاری در امر آموزش کتابداران به هدر نمی‌رفت.

با توجه به فرهنگ غنی ایران اسلامی ضروری است تا اصول اخلاقی مدونی برای تنظیم روابط بین مراجعه‌کنندگان و استفاده‌کنندگان از کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی تهیه شود. این امر به ویژه برای کتابخانه‌های عمومی که با کل جامعه سروکار دارند از اهمیت فراوانی برخوردار است. یکی دیگر از ضروری‌ترین اقدامات برای حرفه کتابداری تهیه اصول اخلاقی برای برقراری ارتباط بین افراد شاغل در این حرفه است که خود نیازمند شکل‌گیری یک انجمن علمی و صنفی است تا بتواند از نشست‌های موجود در این حرفه کاسته و آن را از

حالت ملوک الطوایفی خارج نماید.

با توجه به موارد مذکور معلوم می‌گردد که در حال حاضر کتابداری ایران تنها یک شرط از چهار شرط اساسی یک حرفه را واجد است. این امر باعث شده تا مؤلفه اولی یعنی وجود آموزش‌های رسمی نیز تا حدودی دچار کاستی‌هایی گردد و نتواند خود را با شرایط و موقعیت‌های جدید به ویژه در مواردی که مرتبط با فن‌آوری‌های جدید است هماهنگ سازد. با توجه به اینکه بارها و بارها معضل تشکیل انجمن کارآمد و پویا در حوزه کتابداری ایران مطرح گردیده است علیرغم کوشش‌های انجام شده هنوز هم امکان بالفعل شکل‌گیری چنین انجمنی مهیا نشده است. بنابراین پیشنهاد می‌شود تا با همکاری و هماهنگی ارگانهای اصلی و دولتی حوزه کتابداری مثل هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور، کتابخانه ملی، کمیته‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی وزارتخانه‌های فرهنگ و آموزش عالی و بهداشت و درمان و دیگر نهادهای دولتی دست‌اندرکار حوزه کتابداری، هسته‌ای سیاستگذار و اجرایی بوجود آید. لازم به ذکر است که اگر این هسته در قالب نظام ملی اطلاع‌رسانی تشکیل شود می‌تواند از امکانات قانونی و اجرایی بهتری بهره‌مند گردد. به هر حال حوزه کتابداری ایران در حال حاضر به شدت نیازمند چنین شکل‌هایی است تا بتواند از طریق تأمین منافع معنوی و مادی، حرمت، شأن و منزلت کتابداری را به عنوان یک حرفه با مقبولیت اجتماعی تأمین نماید. در صورت انجام چنین فرآیندی آنگاه کتابداری می‌تواند به نحو شایسته در جهت هدف متعالی خود یعنی خدمت به جامعه عمل نماید.

علی مزینانی